

УДК 658.15:336.76

**АНАЛІЗ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ ЗА ІНФОРМАЦІЄЮ
ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ**

Н.М. ЛЮБЕНКО

Київський національний університет технологій та дизайну

У статті викладено методику і результати аналізу інвестиційних процесів на вітчизняних підприємствах реального сектору економіки з використанням інформації балансу підприємств. Результати такого аналізу можуть слугувати істотним доповненням до результатів статистичних обстежень в аналітичному дослідженні інвестиційних процесів

Аналітична складова посідає важливе місце в обґрунтуванні тенденцій і резервів розвитку економічних явищ і процесів. В контексті розв'язання проблем фінансового забезпечення інвестиційної моделі економічного розвитку протягом останніх років активізуються дослідження фахівцями-аналітиками інвестиційних процесів в Україні. При цьому традиційно інформаційною базою таких досліджень є дані статистичної звітності, які дозволяють аналізувати динамічні і структурні характеристики інвестиційних процесів, як за напрямками, так і за фінансовими джерелами інвестування. Як відомо, статистичні обстеження охоплюють капітальні інвестиції, в тому числі інвестиції в основний капітал, в якості джерел фінансування інвестицій виокремлюються власні кошти підприємств і організацій, кошти державного і місцевих бюджетів, кредити банків та інші джерела. В той же час інвестиційні процеси адекватно віддзеркалюються у фінансовій звітності підприємств, а саме у показниках балансу. Проведення аналізу інвестиційних процесів в реальному секторі економіки за балансовими показниками, на наш погляд, має такі переваги порівняно з традиційним застосуванням інформації статистичних обстежень: по-перше, інформація балансу може слугувати порівняно більш надійним інформаційним джерелом, оскільки підлягає аудиторській перевірці; по-друге, дозволяє охопити інвестиційним аналізом вкладення в матеріальні оборотні активи (запаси), що не досліджується статистичними обстеженнями; по-третє, дозволяє узгодити діагностику фінансового стану і інвестиційних процесів (класифікація джерел інвестування за статистичними обстеженнями дещо відрізняється від джерел фінансування за статтями пасивів балансу). Результати такого аналізу можуть слугувати істотним доповненням в аналітичному розкритті інвестиційних процесів.

Об'єкти та методи дослідження

Об'єктом дослідження є інвестиційні процеси та їх відображення у показниках, що характеризують формування і розміщення капіталу вітчизняних підприємств з використанням методів горизонтального і вертикального фінансового аналізу за даними фінансової звітності підприємств за 9 місяців 2010 року. Зважаючи на актуальність дослідження характеру інвестиційних процесів на підприємствах реального сектору економіки, запропоновано методику формування інформаційного забезпечення такого дослідження на основі даних балансу.

Постановка завдання

Метою дослідження є виявлення сучасних тенденцій, притаманних інвестиційним процесам, за даними, що відображують формування і розміщення капіталу вітчизняних підприємств, на основі запропонованого методу реструктуризації показників балансу.

Результати дослідження

Інформація фінансової звітності за ф.№1 «Баланс підприємства» [1] щодо активів підприємства, як ресурсів, контрольованих підприємством та сформованих в результаті минулих подій, дозволяє представити приріст активів, як наслідок здійснення тих чи інших видів інвестицій, наступним чином:

Рис. 1. Класифікація активів балансу в аспекті інвестиційних процесів

Інформація, представлена в балансі, дозволяє аналізувати інвестиційні процеси, як в аспекті розміщення коштів (за статтями активів балансу), так і в аспекті джерел фінансування (зокрема, власних і позичкових). В табл. 1 представлено показники активів зведеного балансу підприємств України за 9 місяців 2010 року зі стислим аналізом характеристик їх приросту за цей період.

Таблиця 1. Структура і динаміка активів зведеного балансу підприємств України за 9 місяців 2010 р. (складено за даними [2])

	На 1.01 2010 р., млн. грн ¹	На 30.09 2010 р. млн. грн ¹	Приріст за 9 місяців		
			млн. грн	% до підсумку	% до 1.01.2010
1.Необоротні активи–всього	1 295 555,5	1 313 516,7	17 961,2	10,8%	+1,4%
в т.ч. – довгострокові фінансові інвестиції	181592,5	184 569,3	2 976,8	1,8%	+1,6%
– основні засоби, нематеріальні активи	907 481,9	910 575,6	3 093,7	1,8%	+0,3%
– незавершене будівництво	144 074,8	153 555,9	9 481,1	5,7%	+6,6%
– інші необоротні активи	62 406,3	64 815,9	2 409,6	1,4%	+3,9%
2.Оборотні активи–всього	1 232 182,4	1 378 202,2	146 019,8	87,5%	+11,8%
в т.ч. – оборотні активи в запасах ТМЦ	27 9415,7	307 734,0	28 318,3	17,0%	+10,1%
– поточні фінансові інвестиції	47 390,2	49765,4	2 375,2	1,4%	+5,0%
– інші оборотні активи	905 376,5	1 020 702,8	115 326,3	69,1%	+12,7%
3.Витрати майбутніх періодів	22 150,2	24 919,4	2 769,2	1,7%	+12,5%
БАЛАНС	2 550 726,2	2 717 572,1	166 845,9	100,0%	+6,5%

¹ Дані наведено без урахування результатів діяльності малих підприємств, банків і бюджетних установ.

За аналізуемий період валюта балансу у її підсумку збільшилась на 6,5%, але найбільша частка такого збільшення припадає на кошти у взаєморозрахунках і взаємозаборгованості суб'єктів господарювання - на приріст дебіторської заборгованості в активах припадає більше половини приросту валюти балансу. Характерними особливостями структурних змін балансу є, крім того, відчутні темпи приросту оборотних коштів в запасах товарно-матеріальних цінностей (на 10,1% відносно початку року) та незначні темпи приросту необоротних активів (усього на 1,4% відносно початку року). Така динаміка

балансової вартості запасів може пояснюватись в тому числі інфляційними чинниками, але зазначений суттєвий дисбаланс у прирості необоротних і матеріальних оборотних активів, що складається не на користь основного капіталу, не є сприятливим фактором інвестиційно-інноваційного шляху економічного розвитку та реального виходу з фінансово-економічної кризи.

В контексті даного дослідження представимо показники балансу у дещо реформованому вигляді з групуванням окремих статей за інвестиційно-орієнтованими класифікаційними ознаками та із застосуванням у запропонованих робочих назвах груп активів і пасивів окремих елементів термінології інвестиційних досліджень (табл. 2).

Таблиця 2. Структура і динаміка інвестиційного балансу активів і пасивів підприємств України за 9 місяців 2010 р.

	На 1.01 2010 р., млн. грн ¹	На 30.09 2010 р. млн. грн ¹	Приріст за 9 місяців		
			млн. грн	% до підсумку	% до 1.01.2010
АКТИВИ					
1.1.Активи, сформовані здійсненням капітальних інвестицій – всього	1 113 963,0	1 128 947,4	14 984,4	8,9%	+13,4
в т.ч. – в основний капітал	907 481,9	910 575,6	3 093,7	1,8%	+0,3%
– в інші необоротні активи	206 481,1	218 371,8	11 890,7	7,1%	+5,8%
1.2.Активи, сформовані здійсненням фінансових інвестицій – всього	228 982,7	234 334,7	5 352,0	3,2%	+2,3%
в т.ч. – довгострокові фінансові інвестиції	181592,5	184 569,3	2 976,8	1,8%	+1,6%
– поточні фінансові інвестиції	47 390,2	49 765,4	2 375,2	1,4%	+5,0%
1.3.Активи, сформовані здійсненням короткострокових реальних інвестицій */	279 415,7	307 734,0	28 318,3	17,0%	+10,1%
1.4. Ліквідні активи, сформовані неінвестиційними шляхами **/	927 526,7	1 045 622,2	118 095,5	70,8%	+12,7%
ПАСИВИ					
2.1.Власні джерела фінансування – всього	921 305,1	931 773,3	10 468,2	6,3%	+1,1%
в т.ч. – реінвестований прибуток	52 811,1	39 687,3	- 13 123,8	-7,8%	-24,8%
– внески власників та інші зовнішні джерела	868 494,0	892 086,0	23 592,0	14,1%	+2,7%
2.2 Позичкові джерела фінансування – всього	1 629 421,1	1 785 798,8	156 377,7	93,7%	+10,0%
в т.ч. – довгострокові зобов'язання	423 364,1	474 381,2	51 017,1	30,5%	+12,0%
– поточні та інші зобов'язання***/	1 206 057,0	1 311 417,6	105 360,6	63,2%	+8,7%
БАЛАНС	2 550 726,2	2 717 572,1	166 845,9	100,0%	+6,5%

*/ оборотні активи в запасах ТМЦ

**/ дебітори, грошові кошти та інші оборотні активи і витрати майбутніх періодів

***/ включно з доходами майбутніх періодів та забезпеченнями наступних витрат і платежів

Як видно з наведених даних у табл.2, на приріст активів, сформованих не інвестиційним шляхом, а як результат взаєморозрахунків і взаємозаборгованості суб'єктів господарювання, припадає більше 70% активів балансу підприємств.

З метою виключення факторного впливу взаєморозрахунків на результати інвестиційного аналізу запропоновано скористатись методикою складання аналітичного нетто-інвестиційного балансу, у підсумку якого враховується чиста вартість ліквідних активів, сформованих неінвестиційними шляхами, яка дорівнює різниці між ліквідними активами, сформованими неінвестиційними шляхами, і

поточними зобов'язаннями (від'ємна різниця кваліфікується як чисті поточні зобов'язання, які враховуються у підсумку пасивів нетто-інвестиційного балансу – у цьому випадку вони належать до складу джерел фінансування активів, сформованих інвестиційними шляхами). При цьому під ліквідними активами, сформованими неінвестиційними шляхами, належить розуміти різницю між сукупною вартістю оборотних активів та вартістю товарно-матеріальних запасів.

З урахуванням викладеного сформовано нетто-інвестиційний баланс активів і пасивів (табл. 3).

Таблиця 3. Структура і динаміка нетто-інвестиційного балансу активів і пасивів підприємств України за 9 місяців 2010 р.

	На 1.01.2010 р., млн. грн ¹	На 30.09.2010 р. млн. грн ¹	Приріст за 9 місяців		
			млн. грн	% до нетто- баланс у	% до 1.01.2010 0
1. НЕТТО-ІНВЕСТИЦІЙНІ АКТИВИ					
1.1.Активи, сформовані здійсненням капітальних інвестицій – всього	1 113 963,0	1 128 947,4	14 984,4	30,8%	+13,4
1.2.Активи, сформовані здійсненням фінансових інвестицій – всього	228 982,7	234 334,7	5 352,0	11,0%	+2,3%
1.3.Активи, сформовані здійсненням короткострокових реальних інвестицій	279 415,7	307 734,0	28 318,3	58,2%	+10,1%
2. НЕТТО-ІНВЕСТИЦІЙНІ ПАСИВИ					
2.1.Власні джерела фінансування – всього	921 305,1	931 773,3	10 468,2	21,5%	+1,1%
в т.ч. – реінвестований прибуток	52 811,1	39 687,3	- 13 123,8	- 27,0%	- 24,8%
– внески власників та інші зовнішні джерела	868 494,0	892 086,0	23 592,0	48,5%	+2,7%
2.2 Позичкові джерела фінансування – всього,	701 056,3	739 242,8	38 186,5	78,5%	+5,4%
в т.ч. – довгострокові зобов'язання	423 364,1	474 381,2	51 017,1	104,9%	+12,0%
– чисті поточні зобов'язання */	277 692,2	264 861,6	-12 830,6	- 26,4%	- 4,6%
НЕТТО-БАЛАНС	1 622 361,4	1 671 016,1	48 654,7	100%	+3,0%

*/ Чисті поточні зобов'язання за взаєморозрахунками і поточними платежами (служують в якості джерела фінансування «інвестиційних» оборотних активів)	На 1.01.2010, млн.грн.	На 30.09.2010, млн.грн.
	928 364,8 - 1 206 057,0 = (-) 277 692,2	1 046 556,0 - 1 311 417,6 = (-) 264 861,6

Прикінцевим етапом трансформації балансових показників в повну інформаційну характеристику інвестиційних процесів на підприємствах є врахування амортизації (як власного джерела фінансування інвестицій, спрямованих на відшкодування зносу активів, що амортизуються) у розмірі різниці наведених у балансі оцінок зносу основних засобів і нематеріальних активів станом на кінець і на початок періоду, що складає 135 139,3 млн.грн. (2 199 484,3 – 2 064 345,0). Таким чином, загальний обсяг інвестицій за 9 місяців 2010 року оцінюється підсумком приросту валюти нетто-інвестиційного балансу та нарахованої за даний період амортизації і дорівнює 183 794,0 млн.грн (48 654,7 + 135 139,3).

В результаті проведеного дослідження отримано такі кількісні характеристики інвестиційних процесів на підприємствах України та їх структури, як за напрямками, так і за фінансовими джерелами інвестування (табл. 4):

Таблиця 4. Характеристика інвестиційних процесів на підприємствах України за 9 місяців 2010 р.

	млн. грн	%% до підсумку
НАПРЯМИ ІНВЕСТУВАННЯ		
1.1. Капітальні інвестиції (з урахуванням амортизації)	150 123,7	81,7%
1.2. Фінансові інвестиції	5 352,0	2,9%
1.3. Інвестиції у збільшення запасів ТМЦ	28 318,3	15,4%
ФІНАНСОВІ ДЖЕРЕЛА ІНВЕСТУВАННЯ		
2.1. Власні джерела – всього	145 607,5	79,2%
в т.ч. – реінвестований прибуток	- 13 123,8	- 7,1%
– внески власників та інші зовнішні джерела	23 592,0	12,8%
– амортизація	135 139,3	73,5%
2.2 Позичкові джерела – всього,	38 186,5	20,8%
в т.ч. – збільшення довгострокових зобов'язань	51 017,1	27,8%
– збільшення чистих поточних зобов'язань	-12 830,6	- 7,0%
РАЗОМ	183 794,0	100%

Висновки

Негативними чинником у формуванні джерел фінансування інвестицій є хронічна збитковість майже половини вітчизняних підприємств (46,3% підприємств за січень-вересень 2010р). Від'ємне значення реінвестованого прибутку як джерела інвестування в сумі 13 123,8 млн.грн. слугувало фактором зменшення інвестицій на 7,1% від їх загального обсягу за період. Джерелом фінансування поточних інвестицій могло б слугувати також збільшення кредитового сальдо взаєморозрахунків і взаємозаборгованості, але за аналізований період відбулось його зменшення на 12 830,6 млн.грн. (що становить 7,0% від загальної оцінки фінансових джерел інвестицій).

На амортизацію припадає 92,8% у власних джерелах фінансування, а у капітальних інвестиціях – 90,0%. Це є свідченням того, що в реальному секторі економіки країни поки що не відбувається розширене відновлення матеріально-технічної бази підприємництва і це загострює актуальність пошуку заходів інтенсифікації інвестиційних процесів і доцільність державного втручання у їх розв'язання, в тому числі (і переважним чином) щодо активізації залучення в інвестиційні процеси кредитних ресурсів.

Пряме порівняння наведених оцінок з отриманими за даними статистичних спостережень є некоректним, розходження в оцінках частково можна пояснити різницею методологічних підходів і деякими неточностями кожного з них. Так, зокрема, в представлених оцінках інвестиційних процесів не враховано зміни балансових показників активів внаслідок дооцінки основних засобів, нарахованих доходів (втрат) від участі в капіталі інших підприємств та деяких інших «неінвестиційні» чинників збільшення валюти балансу за відсутності відповідної інформації у офіційних інтернет-джерелах. У будь-якому разі за даними балансових показників, на наш погляд, можна робити адекватні висновки щодо обсягів і структури інвестиційних процесів на підприємствах.

ЛІТЕРАТУРА

1. П(С)БУ 2 «Баланс».
2. Інформаційна сторінка Держкомстату – <http://www.ukrstat.gov.ua/>.